

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра фінансів
(найменування кафедри)

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
(шифр та найменування спеціальності)
за магістерською програмою професійного спрямування
Управління публічними фінансами
(назва магістерської програми)

на тему: **«Фіскальні наслідки тіньової економіки»**
(назва теми)

Виконавець:

студентка 7 групи 6 курсу ЦЗВФН

Німченко Валерія Ігорівна

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

Науковий керівник:

д.е.н., професор

(науковий ступінь, вчене звання)

Слатвінська Марина Олександрівна

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми Сучасний світ, в якому останніми роками спостерігається зростання кількості надзвичайних ситуацій, все більше переймається питанням зміцнення національної безпеки в цілому та її складових як на міжнародному, так і на національному рівнях. Економічна безпека, як одна з найважливіших складових безпеки, потребує підвищеної уваги.

Ситуація в Україні стає все більш напруженою через триваючі військові дії на нашій території та карантинні обмеження через COVID-19, які діяли ще до війни. Варто зазначити, що під час війни економічна безпека має забезпечуватися двома шляхами: безпека так званої мирної економіки та безпека так званої економіки воєнного часу. Економіки, яка сьогодні потребує особливої уваги, оскільки забезпечує військові потреби країни і має реальний вплив на її розвиток.

Тіньова економіка, будучи старовинним та широко поширеним явищем у всіх економічних системах та секторах, призводить до серйозної шкоди. Причини її виникнення різноманітні, і однією з головних негативних наслідків є недоотримання необхідних податкових надходжень до бюджету. Це, в свою чергу, може призвести до зменшення майбутніх пенсій для неформальних працівників, а також до обмеження зарплат працівників державного сектору та інших соціальних виплат.

Тіньова економіка в Україні є великою перешкодою для розвитку конкурентоспроможності, соціального рівня життя та інтеграції до Європейського Союзу. У країні існує високий рівень корупції, низька правова і податкова культура, що сприяє криміналізації економічних процесів. Тіньова економіка пов'язана з незаконним вилученням створеної вартості та майна підприємств через різні види викривлень інформації. Ці проблеми створюють серйозний виклик для України і актуалізують необхідність їх вирішення.

Контрабанда товарів через митний кордон в Україні є одним із факторів, що сприяє розвитку тіньової економіки, що має серйозний вплив на економічну безпеку країни. Рівень тіньової економіки в Україні набуває загрозливих масштабів і перевищує критичний рівень, визначений Стратегією економічної безпеки України.

Важливо зазначити, що тіньова економіка є проблемою в більшості країн світу, незалежно від їхньої політичної системи, економічного розвитку чи рівня життя. Особливо це стосується країн, що розвиваються, де рівень тіньової економіки є найвищим. Тіньова економіка є невід'ємною частиною економіки будь-якої країни. Вона становить постійну загрозу фінансовій стабільності та економічному зростанню, призводить до соціальної економічному зростанню, призводить до соціальної нерівності та знижує конкурентоспроможність економіки, призводить до соціальної нерівності та знижує її конкурентоспроможність. Вирішення цієї проблеми стало пріоритетним завданням для науковців, економістів та політиків.

Важливість цього питання підтверджується дослідження вітчизняних науковців, серед яких З. Варналій, О. Засанської, Н. Зверкової, В.Зянько, О. Лопатін, І. Мазур, В. Мотріков та В. Предборський. Дж. Д. Сміт, В.Нагребельний, А.Ярмоленко, В.Головач, Н.Мущинського досліджували різні теоретичні аспекти проблеми тіньової економіки, зокрема в контексті причинності процесів тінізації. Різні теоретичні аспекти проблеми тіньової економіки, зокрема в контексті причинності процесів тінізації проводив дослідження з цієї тематики зарубіжний вчений Ф. Шнайдер.

Мета дослідження вивчення фіскальних наслідків тіньової економіки в Україні. Робота фокусується на аналізі суті та масштабів тіньових процесів, їх впливі на фіскальну безпеку держави. Основна увага приділяється визначенню причин виникнення та можливих шляхів оптимізації фіскальної політики для зменшення негативних наслідків. Дослідження також охопить вітчизняний та міжнародний досвід управління тіньовою економікою з

метою розроблення ефективних стратегій боротьби та попередження подальшого поширення цього явища в Україні.

Завдання дослідження:

- Розгляд основних аспектів тіньової економіки
- Аналіз взаємодії тіньової економіки з фіскальними процесами.
- Визначення теоретичних моделей застосування до аналізу взаємодії тіньової економіки та фіскальних процесів.
- Виокремлення обраної методології та її обґрунтування.
- Проведення аналізу впливу тіньової економіки на ефективність заходів у сфері оподаткування.
- Надання пропозиції щодо розвитку та впровадження комплексних підходів до зменшення обсягів тіньової економіки.
- Розгляд досвіду інших країн у вирішенні проблеми тіньової економіки та визначення ключових підходів
- Аналіз використання міжнародних стандартів та рекомендацій у боротьбі з тіньовою економікою.

Об'єкт дослідження - фіскальні наслідки тіньової економіки.

Предмет дослідження система фіскальних процесів, які виникають внаслідок присутності тіньової економіки в Україні.

Методи дослідження дослідження є сукупність загальнонаукових та економічних методів дослідження, зокрема: теоретичні узагальнення (при дослідженні сутності тіньової економіки, його розкриття з різних боків), аналіз (при визначенні фіскальної ролі тіньової економіки), синтез (при визначенні регулюючої ролі тіньової економіки), порівняння (динамічні ряди показників), графічний метод (для наочного сприйняття аналітичних даних), конкретизація, статистичні методи.

Інформаційна база дослідження законодавчі та нормативно-правові акти України та зарубіжних країн з питань фіскальних процесів в Україні. Статистичні дані Державної податкової служби України, Державної служби

статистики України, Державної казначейської служби України, Державна служба фінансового моніторингу України оцінюють обсяг тіньової економіки та вплив на фіскальні показники. Аналіз публікацій та досліджень міжнародних організацій, таких як МВФ та Всесвітній банк, сприятиме розумінню фіскальних аспектів тіньової економіки в Україні.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (64 найменувань). Загальний обсяг роботи становить 103 сторінки. Основний зміст викладено на 90 сторінках. Робота містить 5 таблиць, 13 рисунків.

Публікації. За результатами виконання кваліфікаційної роботи магістра опубліковано 1 статтю:

_____ // _____.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «Теоретичний контекст тіньової економіки» розглянуто вплив тіньової економіки на економічний розвиток та фіскальну політику України. Проаналізовано основні характеристики та чинники тіньової економіки, її вплив на економічний розвиток країни та ефективність фіскальної політики. Обумовлено розмір та структура тіньового сектору, основні галузі, де вона проявляється, та наслідки для фіскальних показників країни.

У другому розділі «Аналіз тіньової економіки та її фіскальних впливів» проаналізовано поняття "ухилення" та "уникнення" податків, їх законні і незаконні методи. Основну увагу приділено податковим пільгам, лазівкам у законодавстві та різним видам податкових кредитів. Також розглядаються покарання за ухилення від сплати податків і вплив тіньової економіки на фінансову сферу України. Обговорюються проблеми та стратегії боротьби з тіньовою економікою, включаючи її вплив на державне регулювання та можливі шляхи зменшення через податкову політику.

У третьому розділі «Принципи міжнародної співпраці у боротьбі з тіньовою економікою» запропоновано різні стратегії боротьби з тіньовою економікою, використані різними країнами, включаючи податкові системи,

аудит, санкції та міжнародне співробітництво. Важливим є впровадження ефективного моніторингу та оцінювання результатів діяльності, що спрямовані на адаптацію міжнародного досвіду в Україні. Також підкреслює необхідність удосконалення методів аналізу та протидії тіньовій економіці, враховуючи складність цього явища та його вплив на фіскальну політику, економічний розвиток та соціально-економічний стан країни.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі магістра поглиблені теоретичні та організаційні основи тіньової економіки та розроблені практичні рекомендації в напрямку її оптимізації.

Проведене дослідження дозволило зробити висновки, основні з яких такі:

У сучасному світі тіньова економіка визнається серйозною проблемою для численних країн, включаючи Україну. Термін "тіньова економіка" охоплює широкий спектр економічних явищ, які відбуваються поза офіційним економічним простором і уникають державної реєстрації та контролю. Ця проблема має негативний вплив на економічний розвиток країни та ефективність фіскальної політики.

Україна пройшла через дві глибокі соціально-економічні кризи за останні три роки, зумовлені різними причинами, такими як глобальна коронавірусна пандемія та російська агресія. Обидві кризи мали схожі прояви, такі як обмеження руху людей, стрибки цін, фіскальні та валютні дисбаланси.

Тіньова економіка визначається як сукупність економічних відносин, які відбуваються поза офіційним фіскальним контролем. Вона охоплює нелегальні операції, ухилення від оподаткування, тіньові ринки та інші недекларовані види діяльності.

АНОТАЦІЯ

Німченко В. І. «Фіскальні наслідки тіньової економіки»

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» за освітньою програмою професійного спрямування «Управління публічними фінансами». – Одеський національний економічний університет. Одеса, 202_.

У роботі розглянуто основні характеристики тіньової економіки, чинники, які призводять до її виникнення, та послідовності взаємодії з фіскальним середовищем. Також висвітлено фіскальні аспекти тіньової економіки та теоретичні моделі взаємодії з фіскальними процесами.

Проаналізовано фактичні випадки тіньової економіки в різних галузях, її вплив на ефективність фіскальних заходів та фактори, що сприяють її розвитку. На основі результатів надаються практичні рекомендації з управління тіньовою економікою та вдосконалення фіскальних інструментів для протидії їй.

Здійснено дослідження міжнародного досвіду управління тіньовою економікою, принципи та застосування міжнародних стандартів. Робота пропонує успішні приклади та можливість їх адаптації для внутрішніх потреб та особливостей.

Ключові слова: тіньова економіка, фіскальні процеси, фіскальна політика, податкові надходження, розвиток, стратегії управління, міжнародна співпраця, стандарти, рекомендації

ANNOTATION

Nimchenko V. "Fiscal consequences of the shadow economy".

Qualification work for a master's degree in the speciality 072 "Finance, Banking and Insurance" under the educational programme "Public Finance Management." - Odesa National Economic University. Odesa, 202_.

The paper examines the main characteristics of the shadow economy, the factors that lead to its emergence, and the sequence of interaction with the fiscal environment. It also highlights the fiscal aspects of the shadow economy and theoretical models of interaction with fiscal processes. Actual cases of the shadow economy in various industries, its impact on the effectiveness of fiscal measures and factors contributing to its development are analysed. Based on the results, practical recommendations for managing the shadow economy and improving fiscal instruments to counteract it are provided.

The study of international experience in managing the shadow economy, the principles and application of international standards is carried out. The paper offers successful examples and the possibility of their adaptation to domestic needs and peculiarities.

Keywords: shadow economy, fiscal process, fiscal policy, tax revenues, development, management strategies, international cooperation, standards, recommendations